

[RELACJA] „Tożsamość europejska. Północ i Południe – główna linia podziału”. Wykład prof. Marka A. Cichockiego

Przyszłość Europy w XXI wieku zależeć będzie od kierunku, w jakim podążą relacje między chrześcijańską kulturą i dziedzictwem a postchrześcijańską cywilizacją – mówił prof. Marek A. Cichocki podczas wystąpienia „Tożsamość europejska. Północ i Południe – główna linia podziału” z cyklu „wykładów Janopawłowych” Instytutu Kultury św. Jana Pawła II.

W czwartek, 21 stycznia odbył się kolejny wykład Instytutu Kultury św. Jana Pawła II na rzymskim Angelicum. Wykład, zatytułowany „Tożsamość europejska. Północ i Południe – główna linia podziału” wygłosił prof. Marek A. Cichocki – profesor Kolegium Europejskiego w Natolinie, współtwórca „Teologii Politycznej” i redaktor naczelny „Nowej Europy, Przeglądu Natolińskiego”, autor książki „Północ i południe, eseje o polskiej kulturze i historii”.

Pierwszy w tym roku wykład w ramach „Wykładów Janopawłowych” zapowiedział w swoim wprowadzeniu prof. Alejandro Crosthwaite OP, dziekan Wydziału Nauk Społecznych na Angelicum. Przypomniał on o idei stojącej za cyklem wykładów i zapowiedział kolejne wydarzenia. Oddał głos Dariuszowi Karłowiczowi, który wprowadził słuchaczy w problematykę wykładu, formułując jego podstawowe tezy i założenia.

JP2 Lectures // Prof. Marek A. Cichocki: European Ident

Teologia Polityczna

Watch on

Marek A. Cichocki rozpoczął swój wykład od spostrzeżenia, że kwestię europejskiej tożsamości należy rozpatrywać w kontekście chrześcijańskiej kultury. Jej ciągłość bowiem wpłynęła w sposób fundamentalny na samookreślenie Europy. Współczesna Europa, postchrześcijańska, ukształtowała się zaś w wyniku dwuwarstwowej dynamiki: starszej, przeciwstawiającej łacińskie Południe

barbarzyńskiej Północy oraz dużo późniejszej osi podziału Wschód-Zachód. W ten sposób na „sekretniej mapie Europy” wykazać można trwałe elementy jej kultury i składowe naszej tożsamości.

Korzeni podziału na Wschód-Zachód prof. Cichocki upatruje w przełomie, jaki dokonał się w rozumieniu europejskiej tożsamości za sprawą idei Oświecenia

Jako punkt wyjścia dla swoich rozważań prof. Cichocki obrał słowa, które Jan Paweł II powiedział w swoim pierwszym wystąpieniu po wstąpieniu na Stolicę Piotrową:

„Najwybitniejsi kardynałowie powołali nowego biskupa Rzymu. Powołali go z dalekiego kraju, ale jednocześnie jakże bliskiego poprzez komunę w chrześcijańskiej wierze i tradycji”. Zaakcentowanie tej bliskości i uczestnictwa we wspólnej tradycji było szczególnie istotne i wyraziste w czasie, gdy Europa podzielona była Żelazną Kurtyną, a więc w dobie fizycznego wręcz zrealizowania podziału Wschód-Zachód. Papież z drugiej strony Żelaznej Kurtyny mógł odwołać się do wspólnego dziedzictwa dlatego właśnie, że było ono dużo wcześniejsze i głębsze.

Prof. Cichocki korzeni podziału Wschód-Zachód upatruje w przełomie, jaki dokonał się w rozumieniu europejskiej tożsamości za sprawą idei Oświecenia. Wtedy to wcześniejszy i niejako naturalny podział zastąpiono nowym. Wiąże się on zatem z ideami modernizacji, postępu, świeckiego racjonalizmu i utylitarnej etyki. Nowy podział był zatem jednocześnie bardziej abstrakcyjny, arbitralny i przebiegający wzdłuż linii politycznych relacji, a także głębszy i silniej wartościujący.

Jan Paweł II był, zdaniem prof. Cichockiego, doskonale świadomy, że podział ten nie ma wyłącznie charakteru geopolitycznego. Powołanie się na wspólne dziedzictwo w kontekście dystansu, dzielącego wówczas Polskę w sensie geopolitycznym od jej rzymskich korzeni, jest jasnym wskazaniem na płaszczyznę, której Żelazna Kurtyna nie była w stanie przeciąć: przestrzeń kultury, religii i tradycji.

Prof. Cichocki wyjaśnił następnie, że podział na łacińskie Południe i barbarzyńską Północ, przebiegający mniej więcej wzdłuż Renu i Dunaju, trwał i oddziaływał na europejską kulturę i historię, przejawiając się i powracając pod różnymi postaciami. Dał o sobie znać w epoce Reformacji, lecz ostatnio również w trakcie kryzysu finansowego, który – mimo swojego ekonomicznego podłoża – ujawnił również głębokie różnice kultury politycznej i struktury społecznej krajów Północy i Południa.

Idea chrześcijańskiego uniwersalizmu, która spajała i kształtowała kulturę europejską przez stulecia, zaczęła być podważana w okresie Reformacji

W tym miejscu prof. Cichocki odwołał się do myśli Rémiego Brague'a, który w swojej książce „Europa, droga rzymska” wyraził podobną myśl. Nietypowość

europejskiej kultury, jak określa to Brague, ma swoje źródła w zapośredniczeniu i przejęciu cywilizacyjnego dziedzictwa „Aten i Jerozolimy” (by posłużyć się Straussovskim symbolem) przez Rzymian, którzy tę spuściznę przetłumaczyli na swój język i przekazali z kolei

barbarzyńskim ludom Północy. Ci zaś, stale świadomi swoich mrocznych korzeni, stali się Europejczykami za sprawą nawrócenia, demonstrując tym samym wzorec wzajemnie korzystnego wykorzystania dynamiki Północy i Południa.

Koncepcja *translatio imperii*, której wyrazistym europejskim ucieleśnieniem było Święte Cesarstwo Rzymskie, również należy do dziedziny postulowanej przez prof. Cichockiego „sekretnej kartografii”. Dzięki niej bowiem niemieccy cesarze mogli rościć pretensje do przewodzenia Europie w imię chrześcijańskiego uniwersalizmu.

Idea chrześcijańskiego uniwersalizmu, która spajała i kształtowała kulturę europejską przez stulecia, zaczęła być podważana w okresie Reformacji. Chrześcijańskie imperium ustępowało pod naporem nowoczesnych form państwowości. Zdaniem prof. Cichockiego, uzasadnione jest stwierdzenie, że Reformacja utorowała drogę europejskiemu absolutyzmowi.

Przypadek Polski jest w kontekście wcześniejszych rozważań szczególny i wyjątkowy. Polska, jak dowodzi prof. Cichocki, której początek państwowości wiąże się z nawróceniem poprzez przyjęcie chrztu, zdaje się być wzorcowym przypadkiem realizacji schematu, opisywanego przez Rémiego Brague'a. Jednocześnie pod względem formy polityczności, jej rzymska orientacja za sprawą takich pisarzy jak kronikarz Wincenty Kadłubek i średniowieczni, a później renesansowi myśliciele polityczni, tacy jak Stanisław ze Skarbimierza czy Paweł Włodkowic, stała się tak wyrazista, że pozwoliła na wykształcenie w Polsce zupełnie wyjątkowej sytuacji kulturowo-politycznej. Jako kraj Północy, niebędący nigdy częścią rzymskiego państwa, zaadaptował na

swoje potrzeby łaciński republikanizm i zapaścił głęboko korzenie w kulturze Południa. Wyraźnie odróżniało to Polskę na tle europejskiej Północy, prowadząc do konfliktu z niemiecką wersją uniwersalizmu reprezentowaną przez Święte Cesarstwo Rzymskie.

Jako kraj Północy, niebędący nigdy częścią rzymskiego państwa, Polska zaadaptowała na swoje potrzeby łaciński republikanizm i zapaścił głęboko korzenie w kulturze Południa. Wyraźnie odróżniało to Polskę na tle europejskiej Północy

W tym świetle staje się jasne, dlaczego polski model polityczności i organizacji społecznej, łączący republikanizm, katolicyzm i klasyczną filozofię polityki, pod koniec XVIII wieku stał się obiektem krytyki myślicieli

reprezentujących model biegunowo odmienny: absolutystyczny, świecki i modernistyczny. Podział Europy wzdłuż osi Wschód-Zachód czyni z Polski w najlepszym wypadku strefę buforową między Rosją a Niemcami, a oryginalność polskiej formy, ściśle powiązanej i czerpiącej obficie ze starożytnych źródeł czyni raczej balastem niż atutem.

Prof. Cichocki nawiązał w tym kontekście do książki Larry'ego Wolffa „Wynalezienie Europy Wschodniej. Mapa cywilizacji w dobie oświecenia”, by pokazać, że oś Wschód-Zachód została wyznaczona w sposób arbitralny, ponieważ podział ten miał służyć raczej uwiarygodnieniu pewnego projektu polityczno-filozoficznego, niż faktycznie oddawać jakąś istotę rzeczy. Europa Wschodnia została więc

„wynaleziona” jako przeciwieństwo racjonalnego i oświeconego Zachodu, który w ten sposób uprawomocnił swoje najnowsze polityczne osiągnięcia i społeczne rozwiązania.

Podział ten i jego bezpośrednie konsekwencje zaważyły w sposób decydujący na dalszych losach Polski, wytraconej z korzystnej i owocnej dynamiki Północy i Południa prosto w bezwzględne żarna przeciwstawionych sobie bloków wzdłuż osi Wschód-Zachód. Skazana na zmagania z obcą formą i narzucanymi modelami modernizacji, Polska utraciła nie tylko niepodległość, ale także kontakt z życiodajnymi źródłami, z których czerpała dotąd swoją siłę. Jeśli przypomnimy jednak cytowane słowa Jana Pawła II z przemówienia, inaugurującego jego pontyfikat, możemy nabrać nadziei na renesans innego myślenia o Europie. Zdaniem prof. Cichockiego, przyszłość Europy w XXI wieku zależeć będzie od kierunku, w jakim podążą relacje między chrześcijańską kulturą i dziedzictwem a postchrześcijańską cywilizacją. W tym świetle istotne staje się dokładne przemyślenie naszej tożsamości i odzyskanie orientacji na sekretnej mapie Europy.

Zapraszamy na kolejny wykład z serii „Wykładów Janopawłowych”: „Kościół w kryzysie” prof. Johna Cavadiniego, który odbędzie się 26 lutego o godzinie 15:00 (CET).

Mikołaj Rajkowski

Comiesięczne Wykłady Janopawłowe („JP2 Lectures”) znanych intelektualistów to propozycja Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II dla studentów Papieskiego Uniwersytetu Św. Tomasza z Akwinu (Angelicum) w Rzymie na rozpoczynający się rok akademicki 2020/2021. Wszystkie wykłady będą dostępne w sieci w polskiej i angielskiej wersji językowej.

NADCHODZĄCE WYKŁADY (w ramach cyklu „JP2 Lectures”)

- ▶ **Prof. John Cavadini** (University of Notre Dame) – *The Church in crisis* (26.02.2021)

- ▶ **Prof. François Daguet OP** (Académie Française / Catholic Institute of Toulouse) – *Political Theology from St. Thomas Aquinas to John Paul II and Benedict XVI* (24.03.2021)

- ▶ **Prof. Chantal Delsol** (Académie Française / University of Marne-le-Vallée) – *The end of Christendom* (15.04.2021)

- ▶ **Prof. Rémi Brague** (Université de Paris) – (18.05.2021) – *Meaning of Art in Christianity in Modern World*

- ▶ **Prof. Renato Cristin** (University of Trieste) – *Formal Europe and vital Europe. Tradition as the ground of the identity* (20.05.2021)

► **Prof. Dariusz Gawin** (Polish Academy of Sciences) – *Phenomenon of Solidarity* (10.06.2021)

*

Instytut Kultury Św. Jana Pawła II jest interdyscyplinarną instytucją naukowo-dydaktyczną powołaną na Wydziale Filozofii Papieskiego Uniwersytetu Św. Tomasza z Akwinu (Angelicum) w Rzymie w stulecie urodzin Jana Pawła II. Misją Instytutu jest refleksja nad najważniejszymi problemami współczesnego Kościoła i świata inspirowana życiem i myślą św. Jana Pawła II. Celem Instytutu ośrodka jest więc nie tylko badanie dorobku Wielkiego Papieża, ale również myślenie wraz z nim o najważniejszych sprawach kultury duchowej, a więc np. solidarności, miłosierdziu, sztuce chrześcijańskiej, miejscu Kościoła we współczesnym świecie czy kryzysie duchowym Europy. Wśród wykładowców i współpracowników Instytutu znaleźli się wybitni intelektualiści, reprezentujący różne dyscypliny naukowe. Inicjatorami i współorganizatorami Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II – instytucji w całości finansowanej ze środków prywatnych darczyńców – są polskie organizacje pozarządowe: Fundacja Świętego Mikołaja (wydawca „Teologii Politycznej”) oraz Fundacja Futura-Iuventa.

ZOBACZ FILM z inauguracji Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II na Angelicum w Rzymie

KLIKNIJ i dołącz do grona fundatorów Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II w Rzymie

Myśląc z Janem Pawłem II. Relacja z inauguracji Instytutu Kultury św. Jana Pawła II w Rzymie

List Papieża Franciszka na inaugurację Instytutu Kultury św. Jana Pawła II w Rzymie

Myśl Jana Pawła II jest zbyt ważna, by zamknąć ją w muzeum.
Przemówienie Dariusza Karłowicza na inauguracji Instytutu Kultury św. Jana Pawła II

Otwieramy „akademicki pomnik” dla św. Jana Pawła II. Rozmowa z rektorem Angelicum o. Michałem Paluchem OP

Kard. Stanisław Ryłko: Instytut Kultury to bijące serce Uniwersytetu

O. Serge-Thomas Bonino OP: W duchu żywego tomizmu

Dariusz Karłowicz zaprasza do wspólnego budowania Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II

WYGŁOSZONE WYKŁADY

► Pierwszy wykład z serii „JP2 Lectures” miał miejsce 19 października 2020 r. podczas inauguracji roku akademickiego na Angelicum. Wykład zatytułowany “Does Christianity need culture?” wygłosił przewodniczący papieskiej rady ds. kultury **kard. Gianfranco Ravasi**.

Obejrzyj nagranie wykładu:

JP2 Lectures // Kard. Gianfranco Ravasi: Czy chrześcijaństw...

Przeczytaj relację z pierwszego wykładu, który wygłosił kard. Gianfranco Ravasi: *Does Christianity need culture?*

► Drugi wykład z serii „JP2 Lectures” miał miejsce 19 listopada 2020 r. Wykład zatytułowany “John Paul II and the Fundamentals of Ethics” wygłosił **prof. John Finnis**.

Obejrzyj nagranie wykładu:

JP2 Lectures // Prof. John Finnis: John Paul II and the Fund...

Przeczytaj relację z wykładu prof. Johna Finnisa *John Paul II and the Fundamentals of Ethics*

► Trzeci wykład z serii „JP2 Lectures” miał miejsce 15 grudnia 2020 r. Wykład zatytułowany “Faith on Modern Areopagus” wygłosił **abp. Rowan Williams**.

Obejrzyj nagranie wykładu:

JP2 Lectures // Archbishop Rowan Williams: Faith on Moder...

Przeczytaj relację z wykładu abp. Rowana Williamsa *Faith on Modern Areopagus*